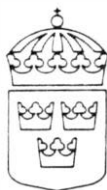

Motion till riksdagen

1986/87:Ju626

Per-Olof Strindberg m. fl. (m)

Åtgärder mot snatteri

Mot.
1986/87
Ju626-629

Snatteri – en verksamhet med miljardomsättning

År 1980 anmäldes ca 35 000 snatterier, år 1985 drygt 57 000. Det är svårt att uppskatta det totala värdet av de varor som årligen snattas. År 1984 var omsättningen i detaljhandeln ca 168 miljarder kronor. Det totala svinnet uppskattas av handelns företrädare till ca 3 %, varav minst 1 %, dvs. 1,7 miljarder, anses vara hänförligt till snatteri. I vissa varuhus i Stockholm uppgår svinnet till flera tiotusentals kronor per dag.

Handelns organisationer bedriver sedan några år s. k. närkampskampanjer. Avsikten är att effektivisera detaljhandelns åtgärder för att minska stölderna och att lokalt bilda samarbetsgrupper med representanter för skola, polis, sociala myndigheter, hem- och skolföreningar, handel och fackliga organisationer m. m. Grupperna skall ta initiativ till olika aktiviteter som syftar till att minska antalet snatterier. Det är ännu för tidigt att yttra sig om den långsiktiga verkan av närkampskampanjer. Troligt är dock att sådana projekt kan ge gott resultat.

Många butiksägare är emellertid mycket oroade över utvecklingen. Det har förekommit att affärsinnehavare utkrävt s. k. snatteriavgift, dvs. fordrat viss ersättning av den som tillgripit en vara. Detta är ett begripligt men beklagligt tecken på sviktande tilltro till statens förmåga att skydda medborgare och företag mot brott.

Under alla förhållanden är det ytterst konsumenterna som förlorar på snatterierna. Affärsinnehavarna tvingas ju kompensera sig för stulen egendom och höjer priserna på varorna.

Ofta straffritt att snatta

Snatteri kan beskrivas som ett mindre allvarligt fall av stöld. Enligt brottsbalken kan snatteri leda till böter eller fängelse i högst sex månader. Oftast är det värdet av den stulna egendomen som bestämmer om brottet skall anses som stöld eller snatteri. Enligt riksåklagarens rekommendationer går för närvarande värdegränsen vid 600 kr.

Det är emellertid inte säkert att en snattare som upptäcks och polisanmäls får något straff. En polisman har nämligen rätt att lämna s. k. rapporteftergift och nöja sig med ett påpekande till den felande. Detta kan ske om det enligt polismannen är uppenbart att endast böter skulle komma att utdömas och brottet verkar obetydligt.

Riksåklagaren har förklarat att en värdegräns av 50 kr. vid bagatellartade snatterier av engångsnatur kan godtas.

I praktiken sker därför vanligtvis rapportteftergift om det snattade föremålet är värt mindre än 50 kr. Om polismannen nöjer sig med en erinran till snattaren sker inte någon registrering av brottet. Om snattaren konsekvent begår nya stölder på annan plats och begränsar sig till varor värda mindre än 50 kr. finns goda möjligheter för honom att helt straffritt begå brott vid upprepade tillfällen eftersom han grips av olika poliser.

Det är inte säkert att något straff följer även om polisrapport upprättas och överlämnas till åklagare. En åklagare har nämligen enligt rättegångsbalken rätt att meddela åtalsunderlåtelse. Detta kan bl. a. ske under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts och det kan antas att brottet bara kan leda till böter. Allmänt uttryckt gäller att åtal bör underlåtas om åklagaren finner att brottet vid en samlad bedömning kan anses ha ringa straffvärde. Det tillgripnas värde har betydelse vid den bedömningen. Ju lägre värdet är desto starkare skäl för åtalsunderlåtelse.

Majoriteten av de personer som trots allt straffas för snatteri åläggs böter. Detta sker antingen genom att åklagaren utfärdar s. k. strafföreläggande eller genom dom i domstol. Det stora flertalet bötesstraff utfärdas i form av strafföreläggande.

Snatteri – ett steg i "brottskarriären"

Det finns tecken som tyder på att ungdomar i ökad utsträckning gör sig skyldiga till snatterier. År 1984 registrerade polisen ca 4 000 ungdomar under 15 år misstänkta för butiksstölder. Det var nära 50 % fler än 1982. Under samma period ökade antalet 15–17-åringar som lagfördes för snatterier med 40 %. Omkring hälften av ungdomarna beviljades åtalsunderlåtelse med stöd av lagen om unga lagöverträdare. Normalt föregås åtalsunderlåtenheten då av socialutredning och kontakt med åklagare.

Goda möjligheter finns således för ungdomar att utan särskild reaktion från samhällets sida grundlägga ett brottsligt beteende. Mycket talar för att denna erfarenhet påverkar många ungdomars syn på allvarligare brottslighet. Nära hälften av alla brottsbalksbrott består av olika former av stöld. Av dem som lagförs för förmögenhetsbrott utgör ungdomarna nästan hälften. Mer än tre av fyra personer som lagförs för tillgrepp av motordrivet fordon är under 25 års ålder.

Snatteri får inte accepteras

Det finns undersökningar som visar att allmänheten har en bristande kunskap om att snatteri är brottsligt. Stöldutredningen Stöld i butik (SOU 1982:39) redovisade en undersökning av SCB gällande synen på snatteri. På frågan "Tror du det är straffbart att snatta en vara som kostar mindre än 20 kronor?" svarade endast ca 40 % att de var medvetna om att gärningen var straffbar. Beloppet 20 kr. sammanhänger med att denna summa vid tiden för undersökningen var bestämd som gräns för rapportteftergift.

Motsvarande attityd till snatteri framgår av en enkät som genomförts bland drygt 200 elever på mellan- och högstadiet. Det förefaller som om snatteri betraktas som socialt acceptabelt bland jämnåriga i senare delen av högstadiet. Det tycks rentav förhålla sig så att snatteri är en umgängesform, något man talar om och diskuterar elever emellan. En annan slutsats i undersökningen är att ju äldre en elev är desto sannolikare är det att han har egen erfarenhet av snatteri.

Det verkar tyvärr som om en ny moralnorm har grundlagts. Snatteri anses i breda grupper av såväl vuxna som ungdomar som acceptabelt. Det måste bli ändring på detta. Riksdag och regering måste på olika sätt klart deklarera att snatteri är en form av stöld som i likhet med andra stöldbrott inte kan godtas. För att budskapet skall nå fram krävs bl. a. lagändringar, skiftande åtgärder från olika myndigheter och en aktiv opinionsförmedling i familj och skola.

Snabba och konsekventa straff för snattare

Stöldutredningen Stöld i butik föreslog bl. a. att det skulle införas ett system med ordningsföreläggande vid snatteri, dvs. det skulle ske en överflyttning av besluten från åklagarna till polisen. I ett stort antal fall borde ett ordningsföreläggande kunna utfärdas och godkännas i omedelbar anslutning till brottet. Ordningsföreläggande skulle användas vid okomplicerade, erkända snatteribrott som lämpade sig för en förenklad hantering. Om snatteriet skilde sig från normalfallet, exempelvis genom att en särskilt raffinerad metod användes eller om värdet av det stulna överskred 200 kr., skulle ärendet på sedvanligt sätt handläggas av åklagaren. Ordningsbot skulle utfärdas i form av dagsböter som borde stå i proportion till det stulnas värde.

Vi anser att det system utredningen föreslog i princip är bra. Som vi i andra sammanhang framhållit har det ett särskilt värde om ett straff på ett brott kommer snabbt.

Ett system med ordningsbot skulle uppfylla det kravet. I och med att endast erkända brott skulle föranleda ordningsbot bör rimliga rättssäkerhetskrav vara tillgodosedda.

Utredningen föreslog också att polismän skulle ha kvar sin rätt att meddela rapportteftergift. I denna fråga har vi en avvikande uppfattning. Det är tänkbart att systemet med rapportteftergift bör finnas kvar, men i så fall måste tillämpningsområdet minskas drastiskt. Vi menar att om statsmakterna anser att vissa handlingar inte skall föranleda någon påföljd skall de inte heller vara kriminaliserade. När det gäller snatteri skall enligt vår mening rapportteftergift kunna ske endast undantagsvis. Skall vi hejda ökningen av snatteribrotten måste de konsekvent bestraffas. Allmänheten måste veta att på snatteri följer straff.

Minskat utrymme för åtalsunderlåtelse

Det är vidare nödvändigt att skärpa reglerna vad gäller åtalsunderlåtelse. Socialdemokraterna har i riksdagen så sent som 1984 genomdrivit lagänd-

ringar som väsentligt utvidgade området för åtalsunderlåtelse. Nu måste en ändring ske. Utgångspunkten skall vara att brott alltid skall följas av en reaktion från det allmännas sida. Nuvarande 50-kronorsgräns för åtalsunderlåtelse bör avskaffas.

Det finns också anledning att överväga gränsen mellan snatteri och stöld som för närvarande är 600 kr. Med en lägre värdegräns blir påföljden hårdare för den som stjäl varor för högre belopp eftersom brottet då rubriceras som stöld. En sådan ändring skulle öka respekten för normen att samhället inte tolererar stöld.

Som ovan anförts finns en oroande tendens att ungdomar i ökad utsträckning gör sig skyldiga till snatteri. När det gäller ungdomar under 15 år är något straff inte aktuellt. Det är då av största betydelse att det sker en kontakt mellan polis och sociala myndigheter och den unges föräldrar. De sociala myndigheterna måste i ökad utsträckning – i förening med föräldrarna – inskräpa hos ungdomar som gjort sig skyldiga till snatteri att det är fråga om ett brott och att beteendet inte kan accepteras.

Fler poliser behövs

Givetvis är det önskvärt att handeln fortsätter sina ansträngningar att minska snatterierna. Det är ju välkänt att förändrad varuexponering och olika kontrollåtgärder kan minska antalet snatterier. Det är också viktigt att butiksägare polisanmäler snabbare så att den som gjort sig skyldig till brottet erhåller den påföljd som lagen föreskriver.

Det kommer att bli nödvändigt att förstärka polisresurserna för att få bukt med den ökande brottsligheten, inte minst snatterierna. Det är inte ovanligt att butiker underlåter att polisanmäla snabbare därför att "det är meningslöst, inget händer ändå". En orsak till denna inställning är att polisens resurser i dag är så ansträngda att man är tvungen att prioritera insatserna. Det är från polisens synpunkt ett rimligt agerande och det är också i och för sig begripligt att snatterier sätts efter andra allvarigare brott på åtgärdslistan. Men sådana förhållanden bör inte råda i ett rättssamhälle.

Vi har i annat sammanhang krävt att det 1987/88 skall utbildas 460 poliser i stället för de 150 som regeringen har föreslagit. Som bl. a. rikspolisstyrelsen framhållit räcker nuvarande polisresurser inte till och förstärkningar är därför nödvändiga. Det är också angeläget att fler kvarterspolistjänster inrättas. En kvarterspolis kan på ett utmärkt sätt lära känna människorna i trakten och han kan vara en effektiv normförmedlare till ungdomar. Han kan också upptäcka och på ett tidigt stadium ingripa mot ungdomsgäng som visar tecken på brottsligt beteende.

Ge familjen ökat ansvar

Stramare påföljdsregler, snabbare straff och fler poliser utgör viktiga åtgärder för att minska antalet snatterier. Som moderata samlingspartiet utvecklat i andra motioner är det emellertid väsentligt att människor anammar synsättet att stöld är förkastligt. Detta kan främst ske genom att föräldrar förmedlar denna norm till sina barn och konsekvent reagerar mot överträdel-

ser. Det allmännas verksamhet för att förebygga och beivra brott kan inte ersätta den uppbyggnad av värderingar som måste ske i familjerna. Föräldrarnas insatser kan dock förstärkas genom en allmänt familjevänligare politik och bättre normförmedling i skolan.

Hemställan

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att föreläggande av ordningsbot skall få utfärdas för snatteri i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om rapporteftergift.
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtalsunderlåtelse.
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om gränsen mellan snatteri och stöld.

Stockholm den 27 januari 1987

Per-Olof Strindberg (m)

Björn Körlof (m)

Nic Grönvall (m)

Ewy Möller (m)

Håkan Stjernlöf (m)

Hugo Hegeland (m)

Göran Ericsson (m)

Allan Ekström (m)

Sven Munke (m)

Arne Svensson (m)

Jerry Martinger (m)

Margareta Gard (m)

Mona Saint Cyr (m)